

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-02
KORXONA DIVIDEND SIYOSATI

To'lqinov Jamshid Xasan o'g'li,

Yo'ldoshev Xislat Sherali o'g'li

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti Moliya va
moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi

3-kurs 123-guruh talabalari

Email: jamshidtolqinov23@gmail.com

yoldoshevxislat5@gmail.com

Telefon raqami: +998 91 228 34 00

+998 94 735 57 05

Annotatsiya: Mazkur tezisda korxonalarda uning ulushdorlari (investorlar, sarmoyadorlar, aksionerlar) uchun muhim va ahamiyatli bo'lgan dividend siyosatining mohiyati, uning shakllanish omillari hamda moliyaviy barqarorlik va investitsion jozibadorlikka bo'lgan ta'siri yoritilgan. Dividend siyosatini samarali yuritish orqali aksiyadorlar manfaatlarini ta'minlash bilan birga, korxonaning uzoq muddatli rivojlanishini qo'llab-quvvatlash masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: dividend, dividend siyosati, sof foyda, reinvestitsiya, aksiyadorlar, barqaror dividend, qoldiq dividend, o'zgaruvchan dividend, moliyaviy barqarorlik, investitsion jozibadorlik.

Dividend siyosati har qanday kompaniya uchun moliyaviy strategiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Bu, bir tomondan, aksiyadorlarga kompaniya foydasidan ulush berish orqali ularning sarmoyasini mukofotlashni, boshqa tomondan esa, kompaniyaning kelajakdagi o'sishi va rivojlanishi uchun mablag'larni qayta sarmoyalashni muvozanatlashni anglatadi.¹ Dividend siyosati – bu korxonaning sof foydasini taqsimlash bo'yicha qarorlar tizimi bo'lib, u dividend to'lovlari hajmi,

¹ Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). Principles of Corporate Finance (13th ed.). McGraw-Hill Education

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-02**

muddati va shaklini belgilaydi. Mazkur siyosat korxonada moliyaviy strategiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi va aksiyadorlar daromadlarini barqaror ta'minlash hamda korxonada qiymatini oshirishga qaratiladi. Amaliyotda dividend siyosatining bir necha asosiy turlari mavjud: barqaror dividend siyosati, qoldiq tamoyiliga asoslangan siyosat, minimal dividend.

Korxonada dividend siyosatini shakllantirishda bir qator omillar hisobga olinadi. Jumladan, korxonaning foydalilik darajasi, investitsion ehtiyojlari, pul oqimlarining barqarorligi, bozor sharoitlari hamda soliq siyosati muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, dividend siyosati korxonaning moliyaviy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kompaniyalar nafaqat foyda olishga, balki ushbu foydani aksiyadorlarga qanday taqsimlash va kelajakda qiymat yaratish uchun qanday qayta investitsiya qilish masalasiga ham jiddiy yondashmoqdalar. Dividend siyosatining nazariy asoslari va amaliy qo'llanishi doimiy ravishda muhokama qilinadigan mavzu bo'lib kelgan. Dividend siyosati 4 asosiy iqtisodiy vazifani bajaradi: 1) Investor daromadini ta'minlash, aksiyadorlar investitsiya kiritishdan asosiy maqsad – barqaror dividend daromadi olish. 2) Kapital qiymatini oshirish: Dividend siyosati aksiyalar bozor narxiga bevosita ta'sir qiladi, NASDAQ va NYSE bozorlarida olib borilgan empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki dividend e'lon qilgan kompaniyalarning aksiyalari o'rtacha 2–5% ga qimmatlashadi.² Agar kompaniyada qarz ulushi yuqori bo'lsa: → dividend cheklanadi → kredit shartnomalarida ko'pincha dividend to'lashga limit qo'yiladi.

Dividend siyosatini turli modellari mavjud masalan Modigliani-Miller teoremasi kabi nazariyalar mukammal kapital bozorlar sharoitida dividend siyosatining kompaniya qiymatiga ta'sirini inkor etsada, real bozor sharoitlarida soliqlarning mavjudligi, agentlik muammolari, axborot asimmetriyasi va institutsional cheklovlar dividend siyosatini juda muhim masalaga aylantiradi.³ Modigliani–Miller (MM) nazariyasi Dividend siyosati kompaniya qiymatiga ta'sir qilmaydi. Lekin soliqlar, axborot asimmetriyasi, tranzaksiya xarajatlari mavjud bo'lgani sababli real iqtisodiyotda dividend siyosati katta ahamiyatga ega.

Gordon modeli: $P_0 = D_1 / (r - g)$

Bu yerda: P - aksiyaning bugungi qiymati

D1 - kelgusi yil dividend

r – talab etiladigan daromadlilik

g – dividend o'sish surati.

Dividendda o'sish kuzatilsa aksiyalar narxi o'sadi.

² www.nasdaq.com sayti

³ Modigliani, F., & Miller, M. H. (1961). Dividend Policy, Growth, and the Valuation of Shares. The Journal of Business, 34(4), 411–433

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-02**

Qoldiq dividend modelida avval investitsiya ehtiyojlari qoplanadi, keyin qolgan foyda dividendga yo'naltiriladi. Tez o'sayotgan korxonalariga xos.

1-jadval

Dividend siyosati turi	Xususiyatlari	Afzalliklari	Kamchiliklari	Qaysi kompaniyalar uchun mos
Barqaror dividend	Har yili belgilangan miqdorda yoki foizda	Sarmoyadorlar ishonchi, prognoz qilinadigan daromad, bozorga ijobiy signal	Moliyaviy yuk, o'sish cheklanishi, inqirozda qiyinchilik	Yetuk, barqaror daromadga ega, naqd pul oqimi barqaror kompaniyalar
Qoldiq dividend	Loyihalarda n so'ng qolganini taqsimlash	O'sishga ustuvorlik, ichki moliyalash, tashqi moliyalash xarajatini kamaytirish	Dividendlar o'zgaruvchan, noaniqlik, ba'zi sarmoyadorlar uchun qiziq emas	Yosh, tez o'sayotgan, yuqori investitsiya imkoniyatlariga ega kompaniyalar
O'zgaruvchan dividend	Foyda va moliyaviy holatga qarab o'zgaradi	Moliyaviy moslashuvchanlik, noqulay davrlarda yengillik	Prognoz qilinmaydigan daromad, sarmoyadorlar ishonchsizligi	Siklik, daromadi o'zgaruvchan (neft, tog'-kon) kompaniyalar
Maxsus dividend	Bir martalik, katta foydadan yoki ortiqcha naqd puldan	Aksiyadorlarni mukofotlash, kapitalni samarali taqsimlash	Bir martalik, muntazam emas, sarmoyadorlar kutgan daromad manbai emas	Kutilmagan katta foyda olgan yoki ortiqcha naqd pulga ega kompaniyalar
Aksiyalarni qayta sotib olish	Kompaniya o'z	EPS va aksiya narxini oshiradi, soliq afzalliklari,	Boqicha baho xavfi, manipulyatsiya	Moliyaviy kuchli, o'sish imkoniyatlari

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-02**

	aksiyalarini sotib oladi	menejrlarning ishonch signal	, sarmoyador uchun muntazam daromad emas	cheklangan, ammo katta naqd pul zaxirasiga ega kompaniyalar
--	--------------------------	------------------------------	--	---

1-jadval. Korxonada dividend siyosat turlari⁴

O'zbekiston amaliyotida dividend siyosati "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonun, Soliq kodeksi, Moliya vazirligi qarorlari kabi normativ-huquqiy asoslarga qarab yuritiladi. O'zbekneftgaz, Navoiy KMK, O'zbekenergo kabi davlat ulushi katta korxonalar dividendni yuqori belgilaydi. Bu byudjet daromadlarini oshirish maqsadida amalga oshiriladi.

Xulosa. Dividend siyosati korxonada moliyaviy boshqaruvining muhim va strategik tarkibiy qismi bo'lib, u aksiyadorlar manfaatlarini ta'minlash hamda korxonaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishi o'rtasida optimal muvozanatni shakllantirishga xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, oqilona dividend siyosati kompaniyaning bozor qiymatini oshiradi, investorlarga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi hamda kapital bozorida ijobiy imidj yaratadi.

Dividend siyosatini belgilash jarayonida sof foyda hajmi, pul oqimlarining barqarorligi, investitsion ehtiyojlar, soliq siyosati va qarz majburiyatlari kabi omillarni kompleks tarzda hisobga olish zarur. Ushbu omillar o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash korxonaning likvidligi, to'lovga layoqatliligi va moliyaviy barqarorligining saqlanishiga imkon beradi. Ayniqsa, rivojlanish bosqichidagi korxonalar uchun foydaning katta qismini reinvestitsiyaga yo'naltirish, yetuk bosqichdagi korxonalar uchun esa barqaror dividend to'lash strategiyasi iqtisodiy jihatdan asoslangan hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dividend siyosati nafaqat mikroiqtisodiy darajada, balki makroiqtisodiy miqyosda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Barqaror dividend siyosati fond bozorining rivojlanishiga, investitsion muhitning yaxshilanishiga hamda kapital oqimlarining faollashishiga xizmat qiladi. O'zbekiston sharoitida esa davlat ulushi yuqori bo'lgan korxonalarda dividend siyosati davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning muhim manbalaridan biri bo'lib, fiskal barqarorlikni ta'minlashga sezilarli hissa qo'shadi.

⁴ Xolmo'minov Sh.E, Ishmuradov B.S Korporativ dividend siyosati: xalqaro amaliyot va O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari maqolasi

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
VOLUME-3, ISSUE-02**

Umuman olganda, samarali dividend siyosati — bu aksiyadorlar manfaatlari, korxonada moliyaviy imkoniyatlari va strategik rivojlanish maqsadlari o'rtasidagi ilmiy asoslangan muvozanat bo'lib, u korxonaning bozor qiymatini oshirish, investitsion jozibadorligini kuchaytirish hamda uzoq muddatli barqaror o'sishni ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi qonun.
2. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). Principles of Corporate Finance (13th ed.). McGraw-Hill Education.
3. www.nasdaq.com sayti.
4. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1961). Dividend Policy, Growth, and the Valuation of Shares. The Journal of Business, 34(4), 411–433.
5. Xolmo'minov Sh.E, Ishmuradov B.S Korporativ dividend siyosati: xalqaro amaliyot va O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari maqolasi.